

Juridisk vägledning – Kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser

Inledning

Denna promemoria är avsedd att ge en övergripande bild av regleringen kring kommuner och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser. Promemorian tar primärt sikte på det ansvar som framgår av lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap, nedan LEH. Även viss sektorslagstiftning berörs i den mån denna har kopplingar till de bestämmelser som framgår av LEH.

Krisberedskapssystemet

Det svenska krisberedskapssystemet bygger på den s.k. ansvarsprincipen.¹ Det innebär att den aktör som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden, om inget annat reglerats, också har ansvaret för verksamheten under en kris så långt det är möjligt. Utgångspunkten är således att det verksamhetsansvar som kommunerna, enligt gällande regelverk, har för exempelvis omsorg om äldre och barn, skola, energi- och dricksvattenförsörjning, renhållning, avlopp, räddningstjänst, våghållning och stadsnät kvarstår vid en samhällsstörning. På samma sätt kvarstår regionernas verksamhetsansvar för bl.a. hälso- och sjukvård, smittskydd och kollektivtrafik. Beredskapen bygger därmed i stor utsträckning på den ordinarie verksamhetens leveranssäkerhet, uthållighet och robusthet. De aktörer som har ansvar för samhällsviktig verksamhet måste följaktligen samverka och samordna sin verksamhet för att viktiga samhällsfunktioner ska kunna upprätthållas även i kris.

Sverige har ingen konstitutionell beredskap för fredstida kriser i våra grundlagar och det saknas t.ex. möjligheter att utlysa om s.k. undantagstillstånd, som förekommer i andra länders krishantering. Fredstida kriser eller samhällsstörningar hanteras istället inom ramen för ordinarie regelverk i regeringsformen. Den specialreglering som finns avseende hanteringen av fredstida kriser syftar istället i allmänhet till att effektivisera gällande

¹ Ansvarsprincipen finns inte beskriven i författning men är en grundläggande princip som lagstiftaren har utgått från vid utformningen av den befintliga regleringen kring krisberedskap och höjd beredskap. Se bl.a. Motståndskraft - Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025, Ds 2017:66 s. 46, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020, prop. 2014/15:109 s. 62 samt prop. 2005/06:133 s. 105.

ordning för beslutsfattande och skapa en förberedelse för att kunna hantera en kris. Dessa regler utvecklas nedan.

Den reglering som utgör grunden för kommunernas och regionernas förberedelser inför och hantering av en krissituation är lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH). LEH ställer upp övergripande utgångspunkter i krishanteringsarbetet. Därtill finns det särskilda regler för vissa situationer och verksamheter (här kallat situationsregler) i den sektorslagstiftning som omfattar kommunerna och regionerna, t.ex. i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), socialtjänstlagen (2001:453²) (SoL) och hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) (HSL). Situationsreglerna ställer upp konkreta uppgifter som ryms inom aktörernas respektive verksamhetsansvar och som kan aktualiseras särskilt i en krissituation. Kommunerna och regionerna ska dock även vid en kris tillämpa de vanliga förvaltningsregler som gäller för verksamheten. Det innebär bl.a. att de fortsatt ska förhålla sig till förvaltningslagen (2017:900), offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och kommunallagen (2017:725) i hanteringen av krisen.

Kommunernas och regionernas förmåga att hantera krissituationer i fred ska vara en grundläggande del i deras förmåga till civilt försvar vid krigsfara eller krig.³ Vid krigsfara eller krig aktualiseras vissa särskilda regler som kommunerna och regionerna måste förhålla sig till. MSB har tagit fram en sammanställning av de regler som gäller för kommuner och regioner inför och vid höjd beredskap.⁴ Denna promemoria kommer enbart att behandla regleringen avseende kommunernas åtgärder inför och vid fredstida krissituationer.

Allmänt om LEH och kommunerna och regionernas ansvar vid extraordinära händelser

Kommuner och regioner bedriver många verksamheter som måste fungera även under kriser. De har också en central roll vid hanteringen av samhällsstörningar, bland annat genom bestämmelserna i bl.a. lagen om skydd mot olyckor, socialtjänstlagen samt hälso- och sjukvårdslagen.

Kommunen har vidare ett geografiskt områdesansvar.⁵ Det innebär att kommunen vid en samhällsstörning (en extraordinär händelse, enligt lagens terminologi) ska verka för att olika aktörer i kommunen samverkar och uppnår samordning i vidtagna krishanteringsåtgärder samt att aktörerna samordnar sin information till allmänheten.

När det inträffar händelser av mer extrem natur, som ställer stora krav på en kommunal eller regional organisation, måste organisationen kunna hantera en mängd olika brådskande problem. Omfattande krav ställs på organisationen att snabbt besluta om prioriteringar mellan olika behov och önskemål. Stora krav ställs också på att ge

² Observera att en ny socialtjänstlag träder i kraft den 1 juli 2025.

³ Se 1 kap. 1 § LEH samt prop. 2005/06:133 s. 104.

⁴ Se Metodstöd för kommuner och regioner vid civilt försvar – en sammanställning av gällande regelverk.

⁵ Se 2 kap. 7 § LEH.

medborgarna god information om utvecklingen av situationen. Erfarenheter från inträffade händelser har visat på behovet av ett regelverk som ger möjlighet till en flexibel anpassning av organisationen till de rådande omständigheterna.⁶ Lagstiftaren har genom instiftandet av LEH bl.a. haft för avsikt att ge kommunerna och regionerna möjlighet att hantera en extraordinär händelse på ett effektivare sätt genom förenklade former för organisation och beslutsfattande.

Lagen syftar till att kommuner och regioner genom analys, planering, utbildning och övning ska minska sårbarheten i sin verksamhet och ha en god förmåga att hantera krissituationer i fred. Därigenom ska kommunerna och regionerna också, så som nämnts ovan, uppnå en grundläggande förmåga till civilt försvar.⁷ Lagen öppnar också upp för ett effektivare beslutsfattande i en kommun eller region när en samhällsstörning ställer krav på snabba och koordinerade beslut inom flera olika nämnders ansvarsområden. LEH:s regler möjliggör bl.a. för kommunen och regionen att aktivera en särskild krisledningsnämnd som, i enlighet med vad kommunen själv i förväg bestämt om detta, tillfälligt kan överta andra nämnders ansvar.

LEH tillhandahåller en möjlighet att avvika från kommunallagens procedurregler men innehåller i övrigt få verktyg för att hantera samhällsstörningar eller någon viss verksamhet. Den operativa hanteringen av den extraordinära händelsen sker i enlighet med gällande sektorsregler, som till exempel lagen om skydd mot olyckor, socialtjänstlagen eller hälso- och sjukvårdslagen, allt beroende på samhällsstörningens karaktär och vad den kräver från kommunens eller regionens sida.

Enligt LEH är kommunerna och regionerna skyldiga att förbereda sig och ha en plan för hur extraordinära händelser ska hanteras.⁸ Den kommunala planen för hantering av extraordinära händelser är tänkt att fungera som ett stöd när en kris uppstår i kommunen.

LEH innehåller också en bestämmelse om att kommunerna och regionerna ska få ersättning av staten för kostnader för förberedande uppgifter som de utför enligt 2 och 3 kapitlet LEH.⁹ Ersättningen ska utgöra ett komplement till kommunens egen finansiering av arbete med krisberedskap. Av förordningen (2006:637) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (FEH) framgår att ersättningen bestäms och betalas ut av MSB respektive Socialstyrelsen.¹⁰ MSB och Sveriges kommuner och regioner (SKR) kommer överens om ersättning och uppgifter och därtill kopplat stöd för kommunernas och regionernas arbete med krisberedskap.

Nedan följer en redogörelse för några centrala bestämmelser i LEH och hur lagen kan underlätta kommunernas hantering av extraordinära händelser i fredstid.

⁶ Se prop. 2001/02:184 s. 8 och 11 ff.

⁷ Se 1 kap. 1 § LEH.

⁸ Se 2 kap. 1 § första stycket LEH.

⁹ Se 5 kap. 1 § LEH.

¹⁰ Se 10 – 11 §§ FEH.

Definition av extraordinära händelser

Som framgår ovan är LEH tillämplig vid s.k. extraordinära händelser i fredstid. I 1 kap. 4 § LEH definieras extraordinär händelse som en sådan händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser av en kommun eller en region.

Det som enligt förarbetena till LEH särskiljer extraordinära händelser från andra händelser är deras stora omfattning och att händelseförloppet är snabbt och svårt att överblicka och därmed kräver snabba beslut av organen i kommunen eller regionen. Exempel på händelser som skulle kunna vara extraordinära i LEH:s mening är hot mot sjukvårdsverksamhet, energiförsörjning, vatten- och avloppsnät eller vägnät, men även större olyckshändelser som hotar liv, hälsa, miljö eller egendom såsom väderrelaterade händelser av större omfattning, exempelvis större översvämningar, ras eller skogsbränder. Eftersom det ska röra sig om händelser som avviker från det normala behöver en bedömning av om det föreligger en extraordinär händelse utgå från en helhetsbedömning i det enskilda fallet som tar hänsyn till vad för typ av händelser som samhället vanligtvis behöver hantera, t.ex. utifrån lokala väderförhållanden.¹¹

Det är alltid den berörda kommunen som avgör om en situation är att betrakta som en extraordinär händelse i LEH:s bemärkelse. Om en händelse får en stor påverkan på kommunen på grund av dess omfattning, snabba händelseförlopp och kravet på snabbt beslutsfattande bör kommunen överväga om man ska betrakta situationen som en extraordinär händelse enligt LEH. Kommunens bedömning att det föreligger en extraordinär händelse behöver inte i sig formaliseras i ett beslut för att LEH ska bli tillämplig. Kommunens beslut i enlighet med LEH, t.ex. att aktivera en krisledningsnämnd (2 kap. 2 § LEH), kan dock behöva formaliseras utifrån kommunallagens bestämmelser.

Krisledningsnämnd

Enligt 2 kap. 2 § LEH ska det i varje kommun och region finnas en nämnd för att fullgöra uppgifter under extraordinära händelser i fredstid (krisledningsnämnd). I många fall kan kriser hanteras av den ordinarie kommunala organisationen. I vissa fall kan dock en centralisering av beslutanderätten vara nödvändig för att möjliggöra ett snabbt, effektivt och enkelt beslutsfattande. LEH ger möjlighet till en sådan centralisering genom att krisledningsnämnden vid en extraordinär händelse kan aktiveras.¹² Lagstiftningen ger krisledningsnämnden möjlighet att överta hela eller delar av verksamhetsområden från andra nämnder i kommunen eller regionen i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till den extraordinära händelsens art och omfattning.¹³ Krisledningsnämnd ska bara hantera extraordinära händelser i fredstid och har således ingen uppgift att fullgöra under höjd beredskap. Under sådana förhållanden ligger ledningsansvaret på kommunstyrelsen enligt vad som sägs i 3 kap. 2 § LEH.

¹¹ Se prop. 2001/02:184 s. 14

¹² Se prop. 2001/02:184 s. 18.

¹³ Se 2 kap. 4 § LEH.

2 kap. 3-6 §§ LEH reglerar krisledningsnämndens verksamhet, hur den träder i funktion och upphör. I övrigt gäller kommunallagens bestämmelser för krisledningsnämnden.¹⁴ Detta innebär bl.a. att kommunallagens regler för exempelvis valbarhet, sammanträden, jäv, delegation och omröstning m.m. även gäller för krisledningsnämnden.

Det är ordföranden i krisledningsnämnden som bedömer om det är motiverat att låta nämnden träda i funktion vid en extraordinär händelse. Krisledningsnämnden aktiveras efter beslut av ordföranden eller, vid dennes förhinder, vice ordföranden. Ordföranden får besluta på nämndens vägnar i brådskande ärenden om det inte finns tid att avvakta nämndens avgöranden. Sådana beslut ska snarast anmälas till nämnden.¹⁵

Kommunala och regionala nämnders verksamhet och arbetsformer ska preciseras i reglementen fastställda av fullmäktige.¹⁶ Detta gäller även krisledningsnämnden. Kommunen avgör själv, inom lagens ram, vilka befogenheter som vid en extraordinär händelse får lämnas över till krisledningsnämnden.¹⁷ Vid en extraordinär händelse får således krisledningsnämnden överta uppgifter inom olika verksamhetsområden från andra nämnder inom de ramar som fullmäktige har beslutat i reglementet. Alldeles oavsett vad som föreskrivits i reglementet får krisledningsnämnden ta över uppgifter endast i den omfattning som är nödvändig med hänsyn till den extraordinära händelsens art och omfattning.¹⁸

Ifall en situation innebär att en kommun har en stor mängd frågor som kräver snabb och koordinerad hantering i olika nämnder kan krisledningsnämnden effektivisera det kommunala beslutsfattandet. Om kommunen har en klar uppfattning om hur krisledningsnämnden skulle kunna underlätta kommunens arbete bör kommunen aktivera sin krisledningsnämnd och låta nämnden ta över verksamhet från andra berörda nämnder. Detta förutsätter naturligtvis att reglementet för krisledningsnämnden medger detta. Enligt förarbeten måste bedömningen av vilka verksamheter som övertas utgå från den konkreta situationen. Det kan dock aldrig bli aktuellt att överta t.ex. kommun- eller regionstyrelsens långsiktiga ansvar att bereda budget.¹⁹

Kommunen kan dock komma fram till att det även i samband med en extraordinär händelse är mer ändamålsenligt att fatta behövliga beslut i ordinarie nämnder. Kommunen ska med andra ord besluta om den organisationsform och det arbetssätt som kommunen själv anser är mest lämpligt i situationen.

Det är viktigt att notera att krisledningsnämnden inte får fatta andra typer av beslut än de övertagna nämnderna kan göra under normala förhållanden, eller i övrigt göra undantag från befintliga regelverk. LEH ger alltså i denna bemärkelse inte kommunen som helhet

¹⁴ Se 2 kap. 2 § LEH.

¹⁵ Se 2 kap. 3 § LEH och prop. 2001/02:184 s. 20.

¹⁶ Se 6 kap. 44 § kommunallagen

¹⁷ Se prop. 2001/02:184 s. 19.

¹⁸ Se 2 kap. 4 § LEH.

¹⁹ Se prop. 2001/02:184 s. 27.

några ytterligare mandat utan tillhandahåller endast vissa möjligheter att avvika från kommunallagen för att effektivisera beslutsfattandet.

Det är kommunen som avgör hur länge den anser att förhållandena i kommunen motiverar att krisledningsnämnden är aktiv. Målet ska dock vara att så snart som möjligt återgå till normal organisation.²⁰ Om nämnden inte längre behövs ska dess verksamhet upphöra och de övertagna uppgifterna återgå till ordinarie nämnd. Ett sådant beslut kan även fattas av fullmäktige eller av kommun- eller regionstyrelsen.²¹

Krisledningsnämnden ska kontinuerligt anmäla sina beslut till fullmäktige på motsvarande sätt som gäller när fullmäktige delegerat en uppgift till en nämnd enligt kommunallagen. Fullmäktige beslutar om omfattningen av redovisningen och formerna för denna.²²

RSA och plan för hantering av extraordinära händelser

För att kunna bygga upp en förmåga att hantera extraordinära händelser i fredstid föreskriver LEH en skyldighet för kommuner och regioner att analysera vilka extraordinära händelser som kan inträffa i deras respektive område samt hur dessa kan påverka verksamheten. Resultatet ska sammanställas i en risk- och sårbarhetsanalys, ofta förkortat RSA.²³

MSB har utfärdat föreskrifter kring kommunernas och regionernas sammanställning av risk- och sårbarhetsanalyser samt hur dessa ska rapporteras och följas upp. Rapportering ska ske vart fjärde år under det första kalenderåret efter ordinarie val till region- respektive kommunfullmäktige. I anslutning till föreskrifterna finns det allmänna råd avseende innehållet i risk- och sårbarhetsanalyserna.²⁴

Med beaktande av vad som framkommer i risk- och sårbarhetsanalyserna ska kommuner och regioner ta fram och fastställa en plan för hanteringen av extraordinära händelser för varje ny mandatperiod.²⁵ Av 5 kap. 1 § kommunallagen följer att det är fullmäktige som ska anta planen. I förarbeten har framhållits att kommunen och regionen, för det fall en verksamhet lagts ut på entreprenad, i planen ska bedöma om det även finns ett behov av att använda entreprenören vid en extraordinär händelse. Detta behov bör beaktas vid ingående av avtal med privata aktörer.²⁶

Utbildning och övning

Övning är många gånger det bästa sättet att få ett ökat engagemang och en förbättrad förmåga att hantera kriser i en organisation. Övning och utbildning på krishanteringsområdet ska syfta till att förstärka samordningsförmågan, förmågan att klara

²⁰ Se prop. 2001/02:184 s. 15.

²¹ Se 2 kap. 6 § LEH

²² 2 kap. 5 § LEH och prop. 2001/02:184 s. 28. Jfr. 6 kap. 5 § kommunallagen.

²³ Se 2 kap. 1 § första stycket LEH.

²⁴ Se MSBFS 2015:4 samt 2015:5.

²⁵ Se 2 kap. 1 § andra stycket LEH.

²⁶ Se prop. 2001/02:184 s. 26 och prop 2005/06:133 s. 158.

såväl väntade som oväntade krissituationer samt förmågan att lära av erfarenheter som gjorts i samband med tidigare kriser och av andra aktörer.²⁷

Av 2 kap. 8 § LEH framgår att kommuner och regioner ska ansvara för att förtroendevalda och anställd personal får den utbildning och övning som behövs för att de ska kunna lösa sina uppgifter vid extraordinära händelser i fredstid. Ett sådant behov behöver även beaktas i samband med att exempelvis avtal med externa aktörer ingås.²⁸

Av förarbetena framgår att det kan vara lämpligt att fullmäktige, i samband med att den antar planen för hur extraordinära händelser ska hanteras, beslutar om hur utbildning och övning ska ske.²⁹

Rapportering enligt LEH och FEH

Utöver den rapportering av risk- och sårbarhetsanalyser som ska ske enligt MSB:s närmare föreskrifter ställer LEH, tillsammans med FEH, även upp en skyldighet för kommuner att hålla länsstyrelsen informerad om vidtagna förberedelser inför extraordinära händelser. Kommunerna ska också lämna lägesrapporter och information om händelseutvecklingen vid sådana händelser till länsstyrelsen.³⁰ Regionerna har motsvarande skyldigheter gentemot MSB och Socialstyrelsen vad avser uppdatering om vidtagna förberedelser och gentemot Socialstyrelsen och länsstyrelsen vad gäller lägesrapporter och information om händelseutveckling vid extraordinära händelser.³¹

Bistånd mellan kommuner

Av 2 kap. 1 § kommunallagen framgår att kommuner och regioner själva får ha hand om angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller regionens område eller deras medlemmar. Bestämmelsen ger bl.a. uttryck för lokaliseringsprincipen, vilken innebär att en kommunal åtgärd måste vara knuten till kommunens eller regionens eget område eller dess medlemmar för att den ska anses som en kommunal angelägenhet i enlighet med bestämmelsen.³² Kommuner och regioner får som utgångspunkt inte ha hand om sådana angelägenheter som enbart staten, en annan kommun, en annan region eller någon annan ska ha hand om.³³

4 kap. 1 § LEH utgör ett undantag från lokaliseringsprincipen.³⁴ Enligt bestämmelsen får kommuner och regioner på begäran lämna hjälp till andra kommuner och regioner som drabbats av en extraordinär händelse i fredstid. Stödet måste i så fall ligga inom ramen för de allmänna kompetensreglerna som framgår av 2 kap. kommunallagen eller de

²⁷ Se prop. 2005/06:133 s 110.

²⁸ Se prop. 2005/06:133 s. 110 f.

²⁹ Se prop. 2005/06:133 s 111.

³⁰ Se 2 kap. 9 § LEH samt 2 § FEH.

³¹ Se 2 kap. 9 § LEH samt 3 § FEH.

³² Se prop. 2016/17:171 s. 299.

³³ Se 2 kap. 2 § kommunallagen.

³⁴ Andra undantag från lokaliseringsprincipen finns exempelvis i LSO.

befogenheter som tillfaller kommunen eller regionen enligt speciallagstiftning. En förutsättning är också att biståndet har begärts av en annan kommun eller region.³⁵

Om sådan hjälp har lämnats har kommunen eller regionen rätt till skälig ersättning av den andra kommunen eller regionen. Bedömningen av vad som kan ses som skäligt får lösas genom överenskommelse mellan kommuner och regioner.³⁶

Enligt 4 kap. 1 § andra stycket LEH ges en kommun, som till följd av en extraordinär händelse har mottagit en person från en drabbad kommun, exempelvis på grund av utrymning, rätt till ersättning från den drabbade kommunen. Bestämmelsen syftar främst på det fallet att kommunen där en enskild tillfälligt vistas varit tvungen att utge bistånd enligt socialtjänstlagen. Enligt socialtjänstlagen kan nämligen även kommunen där en enskild *vistas* ansvara för att ge den enskilde det stöd och den hjälp som den behöver i akuta situationer, trots att det står klart att den enskilde är bosatt i en annan kommun. Enligt den nya socialtjänstlagen förtydligas dock huvudregeln att bosättningskommunen *i första hand* ansvarar för insatser till den enskilde, när situationen inte längre är akut. Om den enskildes tillfälliga vistelse av någon anledning bli av mer stadigvarande karaktär, kan dock vistelsekommunen komma att betraktas som dennes bosättningskommun.³⁷ Kommunernas ansvar enligt socialtjänstlagen innebär att den enskilde aldrig kan nekas insatser i en kommun med beskedet att behovet kan tillgodoses i en annan kommun om det inte står klart vilken kommun som ska ha ansvaret. Därmed följer att den kommun som tar emot en ansökan om insatser eller som får vetskap om att en enskild kan ha behov av insatser, aldrig kan avvisa eller avsluta ett ärende utan att vara överens med en annan kommun om vem som bär det huvudsakliga ansvaret.³⁸

Stöd till enskilda

Enligt 4 kap. 3 § LEH får kommuner och regioner lämna begränsat ekonomiskt stöd till enskilda som drabbats av en extraordinär händelse. Bestämmelsen är ett avsteg från den kommunalrättsliga principen om att stöd inte får ges till enskilda kommunmedlemmar eftersom det bedömts nödvändigt att kunna ge sådant stöd till såväl enskilda kommunmedlemmar och till andra som vistas i kommunen vid en extraordinär händelse. Stödet kan på detta sätt även ges till personer som annars kanske inte är berättigade till bistånd enligt socialtjänstlagen. Till skillnad från stöd enligt socialtjänstlagen behövs inte någon individuell behovsprövning vilket underlättar för kommunen när många personer behöver hjälp. I förarbetena anges kommunikationsmedel i ett krisläge, t.ex. taxi eller mobiltelefon, som exempel på stöd som kan aktualiseras enligt den aktuella bestämmelsen.³⁹

³⁵ Se prop 2001/02:184 s. 28.

³⁶ Se 4 kap. 1 § LEH och prop 2001/02:184 s.29.

³⁷ Se 29 kap. 1 och 4 §§ SoL samt prop. 2024/25:89 s. 731.

³⁸ Se 29 kap. 4 § SoL samt prop. 2024/25:89 s. 731 och prop. 2010/11:49 s. 35.

³⁹ Se prop 2001/02:184 s. 23.

Bestämmelsen innebär *en möjlighet* för kommuner och regioner att stödja enskilda. Det ställer inte upp en rättighet för enskilda att få stöd i samband med en extraordinär händelse.⁴⁰

Stödet ska vara av mer begränsad ekonomisk omfattning och är endast avsett att lämnas under den tid som den extraordinära händelsen pågår. Stödåtgärder som syftar till återställande eller andra reparativa åtgärder efter en extraordinär händelse omfattas alltså inte av den aktuella möjligheten till stöd till enskilda i LEH.⁴¹

Sekretess och tystnadsplikt

Utgångspunkten är att var och en har rätt att ta del av de uppgifter som finns i allmänna handlingar hos offentliga aktörer, det följer av den s.k. offentlighetsprincipen. Uppgifter som hanteras i arbetet inför och vid extraordinära händelser i fredstid, t.ex. framtagandet av risk- och sårbarhetsanalyser, kan dock vara känsliga ur säkerhetssynpunkt eller skyddsvärda av annan anledning. Mot den bakgrunden finns det bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt för sådana uppgifter i offentlighet- och sekretesslagen (OSL) samt LEH.

Genom OSL begränsas möjligheten för allmänheten att få del av vissa uppgifter genom bestämmelser om sekretess. Om en uppgift hos en myndighet omfattas av sekretess innebär det också som utgångspunkt att uppgiften inte får röjas eller i övrigt utnyttjas utanför myndigheten.⁴² Den som i sitt arbete på en myndighet har fått tillgång till en uppgift som omfattas av sekretess har således tystnadsplikt avseende uppgiften. Utöver anställda på myndigheten gäller detta uppdragstagare, den som utför arbete på grund av tjänsteplikt och den som deltar på annan liknande grund.⁴³ Ett undantag från denna tystnadsplikt är den s.k. meddelarfriheten som innebär att en uppgift, trots sekretess, får röjas till media i publiceringssyfte.⁴⁴ Meddelarfriheten kan dock inskränkas, se mer om ämnet i sista stycket nedan. Det kan också finnas sekretessbrytande bestämmelser för uppgifter som omfattas av en sekretessgrund, bl.a. i syfte att möjliggöra överföring till andra myndigheter.⁴⁵

I OSL finns sekretessbestämmelser som tar sikte på uppgifter som rör arbetet inför och vid hanteringen av extraordinära händelser. Enligt 18 kap. 13 § OSL gäller sekretess för uppgift som hänför sig till en myndighets verksamhet som består i risk- och sårbarhetsanalyser avseende fredstida krissituationer, planering och förberedelser inför sådana situationer eller hantering av sådana situationer, om det kan antas att det allmännas möjligheter att förebygga och hantera fredstida kriser motverkas om uppgiften röjs. Det föreligger alltså en presumtion om offentlighet. I 38 kap. 7 § OSL finns vidare en

⁴⁰ Se prop 2001/02:184 s. 24.

⁴¹ Se prop 2001/02:184 s. 29.

⁴² Jfr 2 kap. 1 § och 7 kap. 1 § OSL.

⁴³ Se 2 kap. 1 § OSL.

⁴⁴ Se 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen (1949:105) samt 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469).

⁴⁵ Se bl.a. SOU 2025:45 Ökat informationsutbyte mellan myndigheter, där förslag på lagändringar föreslås träda i kraft den 1 oktober 2026.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00

registrator@msb.se
www.msb.se

Org.nr: 202100-5984

bestämmelse om sekretess för uppgifter om enskilda affärs- eller driftförhållanden som förekommer i kommuners och regioners verksamhet enligt LEH.

Bestämmelserna i OSL om tystnadsplikt för sekretessbelagda uppgifter gäller, som framgår ovan, de som får del av sådana uppgifter i sin verksamhet hos en myndighet. Andra aktörer som deltar i verksamhet inför eller på grund av en extraordinär händelse, t.ex. företag, frivilligorganisationer och enskilda i den mån de inte agerar på en myndighets uppdrag, omfattas således inte av de sekretessbestämmelser som nämnts ovan. I 7 kap. 1 § LEH finns det därför en bestämmelse om tystnadsplikt för de som deltar eller har deltagit i en kommun eller regions verksamhet med beredskap för eller åtgärder vid en extraordinär händelse. Syftet med bestämmelsen är att ställa upp en tystnadsplikt för de som på något sätt deltar i sådan verksamhet men som inte omfattas av sekretessbestämmelserna i OSL.⁴⁶ Tystnadsplikten i LEH gäller uppgifter som den enskilde har fått veta om förhållanden av betydelse för att förebygga och hantera fredstida kriser, förhållanden av betydelse för totalförsvaret eller Sveriges säkerhet i övrigt, en enskilds personliga förhållanden eller ett företags affärs- eller driftsförhållanden. I sammanhanget ska också nämnas att uppgifter som gäller förhållanden av betydelse för att förebygga och hantera fredstida kriser, och som omfattas av den aktuella tystnadsplikten är undantagna från den meddelarfrihet som nämnts ovan.⁴⁷ Eftersom tystnadsplikten i LEH också omfattar de som får del av sådana uppgifter i sin verksamhet hos en myndighet gäller undantaget från meddelarfriheten även dem.

⁴⁶ Se prop. 2005/06:133 s. 163.

⁴⁷ Se 44 kap. 5 § 2 OSL